

Obowiązek współpracy państw członkowskich z Międzynarodowym Trybunałem Karnym a zobowiązania wynikające z innych źródeł w kontekście immunitetów funkcjonariuszy państwowych.

Zależność między art. 27 i art. 98(1) Statutu rzymskiego

1. Wprowadzenie

Immunitet to istotny z punktu widzenia prawa międzynarodowego instrument prawny, który ma za zadanie chronić osoby pełniące funkcje publiczne w państwie (ale także w organizacjach międzynarodowych) przed sprawowaniem jurysdykcji przez sądy państw obcych w obliczu ewentualnej ich odpowiedzialności karnej bądź cywilnej. Wywodzi się z koncepcji immunitetu państwa i przenosi się na jego przedstawicieli. Jego istnienie jest podporządkowane zwłaszcza dwóm ważkim celom: poszanowaniu suwerennej równości państw – nadrzędnej zasady prawa międzynarodowego publicznego; oraz wspomaganie pełnienia funkcji dyplomatycznych – instrumentu w rękach państw umożliwiającego działanie na arenie międzynarodowej¹.

W międzynarodowej doktrynie prawniczej wyróżnia się dwa zasadnicze rodzaje immunitetów: immunitet *ratione materiae* (funkcjonalny) oraz immunitet *ratione personae* (personalny). Podział ten jest szczególnie istotny w zakresie międzynarodowego prawa karnego.

¹ M.A. Tunks, *Diplomats or defendants? Defining the future of head-of-state immunity*, Duke Law Journal 2002, vol. 52, s. 659.

Immunitet funkcjonalny, wywodzący się z prawa materialnego, dotyczy takich czynności każdego funkcjonariusza państwowego, których dokonuje on w ramach pełnienia swoich obowiązków związanych z zajmowanym stanowiskiem. Jeśli chodzi o trwałość immunitetu *ratione materiae*, to utrzymuje się on w mocy nawet po opuszczeniu urzędu przez daną osobę i może być powołany *erga omnes*, to znaczy wobec każdego zainteresowanego państwa. Uznaje się, że immunitet ten uzasadniony jest działaniem danej osoby z ramienia swojego państwa, które nadało jej kompetencję do występowania na arenie międzynarodowej w jego imieniu. Akty takiej osoby będą w zasadzie uznane za działanie państwa².

Z kolei immunitet personalny, w swej naturze odnoszący się do prawa proceduralnego, różni się od funkcjonalnego zarówno zakresem podmiotowym, jak i przedmiotowym. Oparty na zasadzie *ne impediatur legatio*³ immunitet ten zapewnia całkowitą nietykalność wyłącznie niewielkiej grupie osób zajmujących najwyższe stanowiska państwowe (głowy państwa, szefowie rządu) oraz dyplomatom. W jego bardzo szerokim zakresie przedmiotowym mieszczą się wszystkie akty dokonane przed i w trakcie zajmowania określonego stanowiska oraz niezależnie od ich charakteru – czy są to naruszenia prawa cywilnego czy karnego. Immunitet ten przestaje działać z chwilą opuszczenia stanowiska i w tym momencie otwiera się droga do dochodzenia ewentualnej odpowiedzialności tych osób. Warto zauważyć, że są one wtedy mimo wszystko chronione przez immunitet materialny, który wciąż utrzymuje się co do czynów popełnionych w zakresie sprawowania funkcji publicznej. Ponadto państwo, do którego dana osoba należy, może pozbawić ją ochrony immunitetowej, jeśli wskazują na to istotne przesłanki⁴.

Problem immunitetów jest istotny zwłaszcza w międzynarodowym prawie karnym. Zarówno w teorii autorzy, jak i w praktyce sądy próbują znaleźć zasady rządzące ich obowiązywaniem lub też

² P. Gaeta, *Official Capacity and Immunities*, [w:] A. Cassese, P. Gaeta and J. Jones (eds.), *The Rome Statute of The International Criminal Court – A Commentary*, vol. 1, Oxford 2002, s. 975–976.

³ *Ibidem*, s. 976.

⁴ *Ibidem*, s. 976–977.

doszukują się podstaw do ich uchylenia. W szczególny sposób zostały one ukształtowane w Międzynarodowym Trybunale Karnym (MTK) powstałym na podstawie traktatu przyjętego w Rzymie w 1998 roku, który wszedł w życie 1 lipca 2002 roku, po ratyfikowaniu go przez sześćdziesiąt państw, w tym Polskę⁵. Tekst Statutu rzymskiego zawiera regulacje dotyczące problemu immunitetów w dwóch przepisach – artykuł 27 pod tytułem „Irrelewantność funkcji publicznej” oraz związany z obowiązkiem współpracy stron Statutu z Trybunałem artykuł 98(1) odnoszący się do współpracy w odniesieniu do uchylenia immunitetu i zgody na dostarczenie. Doktryna właśnie w normach zawartych w tych przepisach doszukuje się różnego rodzaju zależności, wyjaśniając ich zakresy i dążąc do uzasadnienia wprowadzenia ich do Statutu MTK.

2. Artykuł 27 Statutu rzymskiego: irrelewantność funkcji publicznej

Głównym przepisem odnoszącym się do immunitetów w Statucie MTK jest artykuł 27, składający się z dwóch paragrafów. Potrzeba ich wyróżnienia jest różnie oceniana przez doktrynę, w zależności od charakteru przyjętego kryterium. Artykuł 27(1) stanowi: „Niniejszy statut ma równe zastosowanie do wszystkich osób, bez jakichkolwiek różnic wynikających z pełnienia funkcji publicznej. W szczególności pełnienie funkcji głowy państwa czy szefa rządu, członka rządu czy parlamentu, wybieralnego przedstawiciela lub funkcjonariusza państwowego w żadnym razie nie może zwolnić sprawcy od odpowiedzialności karnej przewidzianej niniejszym statutem ani nie może samo w sobie stanowić podstawy do zmniejszenia wymiaru kary”.

Przepis ten pochodzi z okresu procesów norymberskich, następnie podobne unormowanie zostało umieszczone w Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (art. 4), a w rezultacie

---

⁵ Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Dz.U. z 2003 r., nr 78, poz. 708 (dalej: Statut MTK).

znalazło się także w Statutach Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy i dla byłej Jugosławii⁶. Stanowiąc swoisty wzorzec w międzynarodowym prawie karnym, paragraf ten odnosi się bezpośrednio do kwestii indywidualnej odpowiedzialności funkcjonariuszy państwowych za popełnione przez nich zbrodnie międzynarodowe⁷. Doktryna jest zgodna co do tego, że znosi on obowiązywanie immunitetu *ratione materiae*⁸, usuwając w ten sposób możliwość zasłonięcia się działaniem z ramienia państwa i oparcia się na doktrynie *Act of State*⁹. Biorąc pod uwagę treść Preambuły Statutu MTK¹⁰, paragraf ten potwierdza co do zasady treść normy zwyczajowej międzynarodowego prawa karnego, która w ogóle wyłącza zastosowanie immunitetu funkcjonalnego, jeśli jego istnienie podnoszone jest w obliczu oskarżeń o popełnienie zbrodni prawa międzynarodowego¹¹. Właśnie

⁶ W.A. Schabas, *Oxford Commentaries on International Law. The International Criminal Court. A Commentary on the Rome Statute*, New York 2010, s. 448.

⁷ D. Akande, *International Law Immunities and the International Criminal Court*, American Journal of International Law 2004, vol. 98, s. 419.

⁸ *Ibidem* oraz P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 990.

⁹ Doktryna *Act of State* przypisuje czyny popełnione przez funkcjonariuszy państwowych samemu państwu, zwalniając ich w ten sposób od osobistej odpowiedzialności. Jednakże aby w ogóle została zachowana racja istnienia MTK oraz by możliwe było osądzenie zbrodniarzy międzynarodowych, nie mogą oni zasłaniać się działaniem z ramienia państwa. Często elementem konstytutywnym popełnienia zbrodni tego rodzaju wymagane jest swoiste powiązanie z autorytetem państwa lub działanie z jego inicjatywy, np. w przypadku tortur czy zbrodni wojennych. Ponadto żadne państwo nie udziela swoim przedstawicielom prawa do dokonywania czynów przestępnych, zatem pozostaje to w sprzeczności z omawianą tutaj doktryną. Zob. więcej: D. Akande, *The jurisdiction of the International Criminal Court over nationals of non-parties: legal basis and limits*, Journal of International Criminal Justice 2003, no. 1 (3), s. 638–640.

¹⁰ Par. 5 Preambuły Statutu MTK stanowi: [Państwa-strony] „zdecydowane, by położyć kres bezkarności sprawców tych zbrodni i w ten sposób przyczynić się do zapobieżenia ich popełnianiu [...]”.

¹¹ Uważa się, że taka norma została ukształtowana w sprawie generała Augusta Pinocheta, choć lordowie do takiej decyzji doszli, stosując różnego rodzaju rozumowania i odwołując się do rozmaitych zasad prawa międzynarodowego. W zasadzie najistotniejsze jest powołanie się na zasadę jurysdykcji uniwersalnej. – zob. więcej (zwłaszcza w kontekście konstrukcji zasad racjonalnych, tj. *sensible rules*): S. Wirth, *Immunities, related problems, and article 98 of the Rome Statute*, Criminal Law Forum 2001, no. 12 (4), s. 434–437, 445–446.

ze względu na wyjątkowe uwarunkowania historyczne oraz na potrzebę wyeksponowania charakteru normy zwyczajowej tego przepisu został on zdaniem większości doktryny ujęty w osobnym paragrafie.

Bardzo szeroki jest zakres podmiotowy art. 27(1). Tekst bezpośrednio wymienia głowę państwa, szefa rządu, członka rządu czy parlamentu, wybieralnego przedstawiciela lub funkcjonariusza państwowego – jest to jednak katalog otwarty, do którego często zaliczani są także przedstawiciele organizacji międzyrządowych. W zasadzie niemożliwe jest znalezienie takiej kategorii osób, która, zwłaszcza przy zastosowaniu wnioskowania *a maiori ad minus*, znalazłaby się poza kategoriami osób wymienionych w przepisie. Schabas ponadto rozciąga zastosowanie tej normy na wszystkich, którzy zarzut posiadania immunitetu mogliby w ogóle podnieść, a więc także na tych sprawujących władzę *de facto*, a na których nie zostały przelane żadne kompetencje działania w imieniu państwa¹². Autor ten zauważa, że sformułowanie zawarte na końcu art. 27(1), iż sprawowanie wymienionych wcześniej funkcji „nie może samo w sobie stanowić podstawy do zmniejszenia wymiaru kary”, jest w gruncie rzeczy tylko potwierdzeniem oczywistego faktu wpływającego z początkowych słów przepisu. Podkreśla, że w praktyce wykonywanie funkcji państwowych w połączeniu z popełnieniem zbrodni międzynarodowej bardzo często stanowi czynnik kwalifikujący taki czyn jako jeszcze cięższy¹³. Ten sam autor proponuje, by uznać ten paragraf za niweczący jedynie immunitety wypływające z prawa wewnętrznego państw. Za normę odnoszącą się do immunitetów prawa międzynarodowego uznaje on art. 27(2)¹⁴.

Paragraf 2. artykułu 27 Statutu MTK stanowi: „Immunitety i inne przywileje związane z pełnieniem funkcji publicznej danej osoby, przewidziane przez prawo krajowe lub międzynarodowe, nie stanowią przeszkody do wykonywania jurysdykcji Trybunału wobec takiej osoby”¹⁵.

Literalna interpretacja tego przepisu wskazuje, że dotyczy on immunitetu personalnego. Jest to zgodne z ustaleniami dotyczącymi paragra-

¹² W.A. Schabas, *Oxford Commentaries on International Law...*, s. 448.

¹³ *Ibidem*, s. 449.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Podkreślenie – moje.

fu poprzedzającego, który znosi możliwość wyłączenia odpowiedzialności immunitetem materialnym. Zdaniem Gaety jest to jednoznacznie potwierdzenie reguły prawa międzynarodowego, według której zarzut nietykalności można podnieść tylko w stosunku do państwa i jego instytucji, w tym sądów. Oczywiście jest zatem, że nie będzie on działał wobec Międzynarodowego Trybunału Karnego jako organizacji międzynarodowej¹⁶. Zdaniem Akande art. 27(2) Statutu MTK „stanowi zniesienie przez państwa-strony statutu jakichkolwiek immunitetów, na które ich funkcjonariusze mogliby się powoływać w stosunku do Trybunału”¹⁷ (i tylko w stosunku do niego). Na takie rozumienie wskazuje także fakt, że w Statutach Trybunałów *ad hoc* brak podobnych regulacji. Ponieważ norma ta działa wyłącznie na linii państwo-strona Statutu a MTK, to poza jej zakresem pozostają stosunki *stricto* międzypaństwowe oraz inne pomiędzy państwami a różnymi podmiotami prawa międzynarodowego. Wynika z tego, że immunitet, o którym tu mowa, wypływa ze zwyczajowego prawa międzynarodowego, a nie z prawa wewnętrznego. W stosunku bowiem do innych państw nawet strony Statutu mogą powoływać się na normalnie przysługujące im immunitety. Takie stanowisko prezentuje Schabas, mimo że w treści tego przepisu znajduje się odwołanie do ochrony zarówno z mocy prawa międzynarodowego, jak i prawa krajowego¹⁸.

Zniesienie ochrony immunitetowej w państwach w stosunku do MTK nie jest jedyną konsekwencją tego artykułu. Jak wskazuje Wirth, państwa-strony w świetle tego artykułu związane są także negatywnym obowiązkiem do nietworzenia nowych immunitetów i przywilejów na mocy swojego prawa krajowego¹⁹, gdyż byłoby to oczywiście sprzeczne ze wcześniejszą ratyfikacją traktatu, jakim jest Statut MTK. W literaturze często wskazuje się także na konsekwencje, jakie art. 27 wywarł na ustawodawstwo wewnętrzne państw, które przystąpiły do Statutu²⁰.

¹⁶ P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 991.

¹⁷ D. Akande, *International Law Immunities...*, s. 420 (tłumaczenie własne).

¹⁸ W. A. Schabas, *Oxford Commentaries on International Law...*, s. 449.

¹⁹ S. Wirth, *Immunities, related problems...*, s. 452.

²⁰ Zob. Więcej: P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 996–1000, oraz D. Akande, *International Law Immunities...*, s. 422, 425–426.

Błędne jednak byłoby założenie, że norma zawarta w tym przepisie nie ma żadnego znaczenia w stosunkach między państwami. Doktryna zauważa bezpośredni związek tego artykułu z normą z art. 98(1) Statutu MTK oraz potrzebę ich wspólnego rozumienia.

3. Artykuł 98 (1) Statutu rzymskiego: współpraca w odniesieniu do uchylenia immunitetu i zgody na dostarczenie

Artykuł 98 Statutu MTK umieszczony jest w Części IX dotyczącej współpracy międzynarodowej i pomocy prawnej. Międzynarodowy Trybunał Karny nie dysponuje żadnymi instrumentami, które pozwoliłyby mu sprawować jurysdykcję wobec państw trzecich w stosunku do Statutu bez ich zgody ani tym bardziej nie jest wyposażony w środki przymusu. Został utworzony przez państwa i to właśnie dzięki nim może realizować przypisane sobie cele. Jak zostało zaznaczone wcześniej, tylko państwa-strony są związane Statutem. Co do zasady Trybunał nie może wykonywać funkcji sądowniczych wobec państw niebędących stronami Statutu, zgodnie z premią *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*²¹. Już jednak sam Statut przewiduje trzy okoliczności, w których jego jurysdykcja wobec obywateli tych państw będzie uzasadniona. Po pierwsze, jest to art. 13 Statutu, zgodnie z którym sprawa została przedstawiona Trybunałowi przez Radę Bezpieczeństwa ONZ. Podobnie – w przypadku popełnienia zbrodni prawa międzynarodowego²² na terytorium jednego z państw sygnatariuszy traktatu założycielskiego MTK²³. Ponadto państwo trzecie w stosunku do Statutu może wyrazić zgodę na osądzenie jego obywateli przez MTK odnośnie do konkretnego czynu przestępnego na zasadzie dobrowolnej współ-

²¹ S. Wirth, *Immunities, related problems...*, s. 453.

²² Wyjątek stanowi tu ludobójstwo, którego ściganie ma swoje podstawy w normie prawa zwyczajowego, a zatem nie jest konieczne wykazywanie terytorialności tej zbrodni dla podniesienia jurysdykcji. Zob. więcej: *ibidem*.

²³ Art. 12 (2) (a) i (3) Statutu MTK.

pracy²⁴. Jak zostało trafnie zauważone w literaturze przedmiotu, osobną okolicznością, choć niewymienioną *explicite* w Statucie, jest sytuacja byłego funkcjonariusza państwowego. Ponieważ nie zajmuje on już stanowiska, nie przysługuje mu immunitet personalny, a jak zostało omówione wcześniej – nie jest on też chroniony immunitetem *ratione materiae* w obliczu międzynarodowego prawa karnego²⁵.

W akcie prawnym tworzącym MTK nie przewidziano możliwości przeprowadzenia przez niego rozprawy *in absentia*. Wynika z tego potrzeba wyposażenia Trybunału w środki, które pomogą mu w doprowadzeniu żądanych osób przed oblicze sądu. Z wyjątkiem sytuacji, w której osoba ścigana dobrowolnie stawia się na rozprawie (pomimo możliwości powołania się na immunitet), a która niewątpliwie należy do mniejszości, zwłaszcza jeśli chodzi o istniejącą praktykę, Trybunał musi oprzeć się na środkach przymusu, którymi dysponują sygnatariusze Statutu. Taka jest właśnie przyczyna stworzenia obowiązku współpracy państw członkowskich z Trybunałem zawarta w Części IX Statutu MTK.

W kwestii immunitetów funkcjonariuszy państwowych tylko paragraf 1 tego artykułu ma istotne znaczenie. Przepis ten stanowi, iż: „Trybunał nie może wystąpić z wnioskiem o dostarczenie lub pomoc, który wymagałby od Państwa wezwanego działania niezgodnego z jego zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego w odniesieniu do immunitetu Państwa, immunitetu dyplomatycznego osoby lub majątku *Państwa trzeciego*, chyba że Trybunał wcześniej uzyska zgodę Państwa trzeciego na uchylenie immunitetu”²⁶.

Problem, jaki nasuwa się w pierwszej kolejności, jeśli chodzi o zakres tego artykułu, jest oczywisty. Skoro art. 27(2) jednoznacznie znosi możliwość podniesienia zarzutu immunitetu przed Trybunałem, to dlaczego art. 98(1) wyłącza poniekąd obowiązek współpracy, uzasadniając to potrzebą uszanowania immunitetu państwa czy dyplomatycznego? Doktryna zgadza się co do tego, że oba te artykuły należy odczytywać razem, mając na uwadze ich cel, charakter oraz potrzebę

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ R. Cryer, H. Friman, D. Robinson, E. Wilmschurst, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, New York 2007, s. 441.

²⁶ Podkreślenie – moje.

ich wyróżnienia. Są one od siebie współzależne i wzajemnie się uzupełniają.

Kluczem do rozwiązania problemu zależności pomiędzy tymi artykułami jest zrozumienie określenia użytego w art. 98(1) – „Państwo trzecie”. Proponowane są dwa warianty rozumienia tej kategorii: według pierwszego odnosi się ona do państwa, do którego nie zwrócił się bezpośrednio Trybunał z wnioskiem o dostarczenie lub pomoc, zaś według drugiego w zakresie tego pojęcia mieszczą się wszystkie te państwa, które ani nie są stroną Statutu, ani nie wyraziły chęci dobrowolnej z nim współpracy²⁷.

Pierwsza z tych propozycji opiera się na wykładni systemowej wewnętrznej, a więc opierającej się wyłącznie na tekście samego Statutu. Jak słusznie zauważa Gaeta, jeśli w którymkolwiek miejscu odnosi się on do państw, które nie są jego sygnatariuszami, to nazywa ich po prostu państwami niebędącymi stroną Statutu²⁸. Można by z tego wywnioskować, że przepis ten tworzy dwie relacje: pierwszą na poziomie Trybunał – państwo wezwane oraz drugą, konsekwencję pierwszej: państwo wezwane – państwo trzecie (takie, w stosunku do którego ma zostać wykonane polecenie Trybunału). W rezultacie w zakresie tego pojęcia mieszczą się także strony Statutu, które na przykład odmówiły wydania swojego obywatela, co do którego został wydany wniosek o doprowadzenie. Wedle takiej interpretacji państwo wezwane (niezależnie od tego, czy jest stroną Statutu, czy nie) musi każdorazowo znieść obowiązywanie immunitetu, co jest warunkiem *sine qua non* wykonania jurysdykcji przez MTK²⁹. W tej sytuacji zakres normy art. 27(2) jest bardzo ograniczony. Znalazłby on zastosowanie nie tylko w sytuacjach mało prawdopodobnych³⁰, ale, co ważniejsze, w ten sposób art. 98(1) sam przez się stanowiłby „przeszkodę

²⁷ P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 993–995.

²⁸ *Ibidem*, s. 993.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Akande wymienia tu wnioski o dostarczenie wystosowane do niepaństwowych podmiotów oraz dobrowolne stawiennictwo osoby chronionej immunitetem, wobec której ma się toczyć postępowanie. Oczywiście jest, że te sytuacje w praktyce będą należały do mniejszości, o ile w ogóle kiedykolwiek zaistnieją. Zob. D. Akande, *International Law Immunities...*, s. 425.

do wykonywania jurysdykcji Trybunału wobec takiej osoby”, czyli byłby w absurdalnej sprzeczności ze wcześniejszym normatywnym zniesieniem immunitetów zawarty w art. 27 Statutu MTK³¹. Podsumowując, taki wynik wykładni systemowej wewnętrznej jest sprzeczny z wykładnią celowościową. To właśnie tę ostatnią należy zastosować, aby nadać sens obydwóm normom. Należy zatem przyjąć odmienne rozumienie sformułowania „państwo trzecie”, które odnosi się do jego bardziej potocznego znaczenia.

Statut MTK jest umową międzynarodową, do której dobrowolnie mogą przystąpić państwa. Naturalne jest, że przystąpienie oznacza związanie się jej postanowieniami ze wszystkimi ich konsekwencjami. Nie ma to jednak wpływu na stosunki państw sygnatariuszy z innymi państwami, w których nie ma w ogóle odniesienia do MTK. Pozostaje to jakby poza sferą zainteresowania Trybunału. W relacji państwo-strona umowy a państwo niebędące stroną umowy zastosowanie mają normalne reguły obowiązujące na arenie międzynarodowej, na przykład prawo zwyczajowe czy też inne instrumenty prawa międzynarodowego, którymi te konkretne strony są wspólnie związane. Ich prawny charakter może być różny i dotyczyć mogą nieskończonej liczby aspektów, o ile tylko dają się one podciągnąć pod ewentualną regulację międzynarodowoprawną. Umowa międzynarodowa, zgodnie z założeniem występującym w art. 30 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, może jednak pozostawać w konflikcie z innymi normami obowiązującymi państwa na arenie międzynarodowej. Przepis ten rozwiązuje ewentualne problemy wynikłe z takiego stanu rzeczy. W istocie właśnie taka sytuacja jest regulowana przez art. 98 Statutu MTK. Artykuł ten wyklucza możliwość postawienia państwa-strony w sytuacji wyboru pomiędzy obowiązkiem współpracy z Części IX a „innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego”³². Z powyższego wynika, iż norma ta w swoisty sposób zabezpiecza zobowiązania stron Statutu wobec państw, które jego sygnatariuszami nie są, i za taką interpretacją, odpowiadającą zasadzie efektywności, zgodnie opowiada

³¹ P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 993.

³² Art. 98(1) Statutu MTK.

się doktryna³³. Skoro bowiem artykuł 27(2) w sposób wyraźny usuwa możliwość podniesienia zarzutu ochrony immunitetem *ratione personae* wobec Trybunału w odniesieniu do własnych funkcjonariuszy, to na pewno takie domniemanie wiąże też strony Statutu wobec siebie samych, jeśli sprawa powstała na skutek wykonywania obowiązku współpracy z MTK.

W treści art. 98(1) znajduje się zastrzeżenie, że co prawda „Trybunał nie może wystąpić z wnioskiem o dostarczenie o pomoc”, który mógłby wymóc na państwie-stronie Statutu niedochowanie zobowiązań wobec innych państw, ale jest to możliwe (nawet gdyby teoretycznie taka sytuacja miała nastąpić), jeśli „Trybunał wcześniej uzyska zgodę Państwa trzeciego na uchylenie immunitetu”, przy czym zgoda ta jest w zasadzie równoznaczna ze zniesieniem immunitetu wobec obywatela tego państwa przez jego władze. Jest to zatem wymóg konieczny, poprzedzający wydanie takiego wniosku. Od niego będzie zależało to, czy MTK uzyska kompetencję do poproszenia o współpracę w tej materii. Wirth zwraca uwagę na to, że choć okoliczność dobrowolnego zniesienia immunitetu jest dość oczywista, to jednak koniec tego artykułu daje *explicite* Trybunałowi możliwość prowadzenia negocjacji w celu uzyskania korzystnej dla siebie decyzji państwa trzeciego³⁴. Z chwilą zaadresowania wniosku do konkretnego państwa powstaje w stosunku do niego prawny obowiązek współpracy z MTK w zakresie w nim przedstawionym³⁵. W literaturze próbuje się rozwiązać problem związania prośbą o dostarczenie w sytuacji, kiedy państwo wezwane mimo wszystko uważa, iż nie powinno jej wykonywać. Kwestia ta dotyczy zatem kompetencji do określenia, czy państwo trzecie może podnieść zarzut ochrony immunitetowej przysługującej mu z mocy prawa międzynarodowego, czy też nie. Treść art. 98(1) poprzez wskazanie, że „Trybunał nie może wystąpić z wnioskiem”, w sposób dorozumiany zakłada, że to MTK musi uprzednio ocenić sytuację, z którą zwraca się do państwa-strony. Takie jest też zgodne stanowi-

³³ P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 994; D. Akande, *International Law Immunities...*, s. 425.

³⁴ S. Wirth, *Immunities, related problems...*, s. 454.

³⁵ P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 992.

sko doktryny, która jednocześnie odwołuje się do Reguły 195(1)³⁶ w celu ustalenia ewentualnych możliwości uniknięcia niewykonania zobowiązań wobec państw trzecich na skutek wniosku Trybunału³⁷. Na jej podstawie państwo wezwane, jak również państwo, względem którego ma być wykonane dostarczenie, mają obowiązek przedstawienia informacji pozwalających na uzyskanie szerszej wiedzy na temat danej sytuacji i wpłynięcie w ten sposób na potencjalną zmianę decyzji MTK.

W kontekście wspólnego rozumienia artykułów 27 oraz 98(1) Statutu MTK w literaturze przedmiotu zauważa się problem odstąpienia od niektórych norm zwyczajowych prawa międzynarodowego. Jest to istotna kwestia, zważywszy na to, że Statut nakłada bezpośredni obowiązek działania we współpracy z Trybunałem w celu praktycznego wykonywania przez niego jurysdykcji karnej. Obowiązek ten jest sprzeczny z normami, które zakładają nietykalność osób sprawujących najwyższe funkcje państwowe, a które co do zasady powinny być respektowane przez wszystkie podmioty prawa międzynarodowego. Wyłączenie obowiązywania tych norm ma jednak, zdaniem Gaety, jedynie skutek w stosunkach wertykalnych, to znaczy pomiędzy MTK a państwami będącymi członkami tej organizacji (ewentualnie państwami, które zgodziły się *ad hoc* na wykonywanie przez niego w stosunku do nich jurysdykcji karnej); natomiast w stosunkach horyzontalnych nawet pomiędzy samymi stronami Statutu (ale wyłącznie w sytuacji nie dotyczącej Trybunału) norma zwyczajowa ochrony immunitetowej funkcjonuje i nie jest derogowana³⁸. Taki właśnie skutek ma przepis art. 98(1). Współzależność obu omawianych artykułów wytworzyła zdaniem Bantekasa pewien specyficzny reżim normatywny w ramach

---

³⁶ Reguła 195(1) [Dostarczenie informacji] stanowi: „When a requested State notifies the Court that a request for surrender or assistance raises a problem of execution in respect of article 98, the requested State shall provide any information relevant to assist the Court in the application of article 98. Any concerned third State or sending State may provide additional information to assist the Court”, Rules of Procedure and Evidence.

³⁷ S. Wirth, *Immunities, related problems...*, s. 454; D. Akande, *International Law Immunities...*, s. 431.

³⁸ P. Gaeta, *Official Capacity...*, s. 995–996.

„*self-contained*” systemu prawa karnego funkcjonującego wyłącznie przed MTK³⁹. Autor ten traktuje art. 27 Statutu jako *lex specialis* w stosunku do normy międzynarodowego prawa zwyczajowego, mając na myśli to, że norma zwyczajowa nie zostaje derogowana, lecz jedynie w pewien sposób ominięta na potrzeby MTK⁴⁰. Do takiej argumentacji można się przychylić, zwłaszcza że nie można w żadnym wypadku stwierdzić, iż przez związanie się Statutem rzymskim państwa-strony zwolniły się z innych zobowiązań zewnętrznych. Wręcz przeciwnie – państwa-strony pozostają związane i obowiązkami wobec MTK, i wcześniej podjętymi zobowiązaniami wobec innych aktorów sceny międzynarodowej.

4. Wnioski

Artykuły 27 i 98(1) Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego mają niebagatelne znaczenie, jeśli chodzi o ich skutki na gruncie stosunków międzypaństwowych. Są one powiązane wieloma zależnościami z różnego rodzaju normami prawa międzynarodowego. Tworzą swoisty wyłom w prawie zwyczajowym, a przez to charakterystyczny dla Trybunału reżim prawny. Stanowi on w pewien sposób zbiór różnego rodzaju norm obecnych w prawie międzynarodowym.

Poprzez art. 27 Statutu MTK, który odnosi się bezpośrednio do stron Statutu rzymskiego, w postępowaniu przed Trybunałem strona nie może powołać się na istnienie immunitetu chroniącego jej obywatela zajmującego stanowisko państwowe. Są one w sposób wyraźny wyłączone, co w praktyce stanowi zniesienie ochrony immunitetowej bez konieczności dokonywania osobnego aktu, który by to ustanowił. Jednocześnie da się zauważyć metodologię rozłączenia treści tego artykułu na dwa paragrafy, z których każdy charakteryzuje się osobnymi

---

³⁹ I. Bantekas, *Head of state immunity in the light of multiple legal regimes and non-self contained system theories: theoretical analysis of ICC third party jurisdiction against the background of the 2003 Iraq war*, *Journal of Conflict & Security Law* 2005, no. 10 (1), s. 29–30.

⁴⁰ *Ibidem*.

zakresami. Paragraf 1 konstytuuje zaprzeczenie immunitetu *ratione materiae*, natomiast paragraf następny dotyczy ochrony proceduralnej (immunitet *ratione personae*).

Artykuł 27 musi być rozumiany łącznie z art. 98(1), bowiem ich zakresy wzajemnie się uzupełniają i tylko poprzez wspólną interpretację można wywieść takie ich znaczenie, które nada *raison d'être* obu z nich. Jedyną prawidłową wykładnią tych artykułów jest wykładnia celowościowa, która pozwala zachować im osobne zakresy zastosowania. Pozostaje to w zgodzie z międzynarodowoprawną zasadą efektywności. Artykuł 98(1) dotyczy zatem stosunków państw wezwanych do współpracy z państwami, które nie są stronami Statutu rzymskiego ani które nie zgodziły się na wykonywanie wobec nich karnej jurysdykcji Trybunału. W celu zapewnienia sprawnego funkcjonowania Trybunału państwa-strony Statutu muszą w pewien sposób „podzielić się” możliwością stosowania środków przymusu. O ile zachowane zostaną wymogi przewidziane w tym przepisie, państwa-strony muszą dostosować się do wniosku zaadresowanego do nich. Nadaje to im kompetencję do działania w takim wymiarze, jaki normalnie powodowałby negatywne skutki na arenie międzynarodowej⁴¹. W rezultacie takiego rozwiązania normatywnego Trybunał został wyposażony w jurysdykcję nawet wobec państw trzecich, o ile zostały spełnione przesłanki przewidziane bezpośrednio w Statucie. Teoretycznie jedyną możliwą okolicznością zgodnie wskazywaną przez doktrynę, która

⁴¹ W istocie w roku 2009 MTK rozpoznawał sprawę Omara al-Baszira, wobec którego został wydany nakaz aresztowania. Jego kazus wywołał wiele dywagacji w doktrynie dotyczących tego, czy wniosek o doprowadzenie wydany był zgodnie z prawem, zwłaszcza art. 98(1). Zob. *Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir* (ICC-02/05-01/09), Pre-Trial Chamber I, 4 March 2009. Zob. także artykuły: D. Akande, *The legal nature of Security Council referrals to the ICC and its impact on Al Bashir's immunities*, *Journal of International Criminal Justice* 2009, no. 7 (2), s. 333–352; P. Gaeta, *Does President Al Bashir enjoy immunity from arrest?*, *Journal of International Criminal Justice* 2009, no. 7 (2), s. 315–332; S. Williams, L. Sherif, *The arrest warrant for President al-Bashir: immunities of incumbent heads of state and the International Criminal Court*, *Journal of Conflict & Security Law* 2009, vol. 14 (1), s. 71–92; M. Ssenyonjo, *Case Comment: The International Criminal Court arrest warrant decision for President Al Bashir of Sudan*, *International & Comparative Law Quarterly* 2010, vo. 59 (1), s. 205–225.

wyłączyłaby możliwość orzekania wobec danej osoby przez MTK, jest legitymowanie się przez nią immunitetem personalnym (a więc dotyczy to urzędujących funkcjonariuszy państwowych), wpływającym z prawa międzynarodowego (zatem nie z mocy prawa krajowego) i tylko w przypadku, kiedy jego państwo przynależności nie zniosło immunitetu w stosunku do niego (na przykład na skutek negocjacji prowadzonych przez Trybunał z tym państwem). Choć w teorii opisana wyżej sytuacja wydaje się mieć marginalne znaczenie, to jednak w rzeczywistości stanowi ona najpoważniejszą z „przeszkód do wykonywania jurysdykcji Trybunału”⁴².

Akty prawne i kazusy

Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir, Al Bashir (ICC-02/05-01/09), Pre-Trial Chamber I, 4 March 2009.

Konwencja wiedeńska o prawie traktatów, Dz.U. z 2 listopada 1990, nr 74, poz. 439.
Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Dz.U. z 16 stycznia 1952, nr 2, poz. 9, z późn. zm.

Rules of Procedure and Evidence, ICC-ASP/1/3, at 10, and Corr. 1 (2002), U.N. Doc. PCNICC/2000/1/Add.1 (2000).

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Dz.U. z 9 maja 2003, nr 78, poz. 708.

Bibliografia

Akande Dapo, *International Law Immunities and the International Criminal Court*, American Journal of International Law 2004, vol. 98.

Akande Dapo, *The jurisdiction of the International Criminal Court over nationals of non-parties: legal basis and limits*, Journal of International Criminal Justice 2003, no. 1 (3).

Akande Dapo, *The legal nature of Security Council referrals to the ICC and its impact on Al Bashir's immunities*, Journal of International Criminal Justice 2009, no. 7 (2).

---

⁴² Art. 27(2) Statutu MTK.

- Bantekas Ilias, *Head of state immunity in the light of multiple legal regimes and non-self contained system theories: theoretical analysis of ICC third party jurisdiction against the background of the 2003 Iraq war*, *Journal of Conflict & Security Law* 2005, no. 10 (1).
- Cryer Robert, Friman Håkan, Robinson Darryl, Wilmshurst Elizabeth, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Oxford University Press, New York 2007.
- Gaeta Paola, *Does President Al Bashir enjoy immunity from arrest?*, *Journal of International Criminal Justice* 2009, no. 7(2).
- Gaeta Paola, *Official Capacity and Immunities*, [w:] A. Cassese, P. Gaeta and J. Jones (eds.), *The Rome Statute of The International Criminal Court – A Commentary*, vol. 1, Oxford University Press, Oxford 2002.
- Schabas William A., *Oxford Commentaries on International Law. The International Criminal Court. A Commentary on the Rome Statute*, Oxford University Press, New York 2010.
- Ssenyonjo Manisuli, *Case Comment: The International Criminal Court arrest warrant decision for President Al Bashir of Sudan*, *International & Comparative Law Quarterly* 2010, vol. 59 (1).
- Tunks Michael A., *Diplomats or defendants? Defining the future of head-of-state immunity*, *Duke Law Journal* 2002, vol. 52.
- Williams Sarah, Sherif Lena, *The arrest warrant for President al-Bashir: immunities of incumbent heads of state and the International Criminal Court*, *Journal of Conflict & Security Law* 2009, vol. 14(1).
- Wirth Steffen, *Immunities, related problems, and article 98 of the Rome Statute*, *Criminal Law Forum* 2001, no. 12 (4).